

Od Homéra po kresťanských autorov

(Panczová, Helena: Grécko-slovenský slovník od Homéra po kresťanských autorov. Bratislava: Lingea 2012, 1327 s. ISBN 978-80-8145-021-1)

Erika Brodňanská, Filozofická fakulta PU, erika.brodnanska@unipo.sk

Grécky jazyk je v dejinách ľudskej kultúry a vzdelanosti výnimočným fenoménom. Žiadna iná reč nemala prostredníctvom literatúry taký veľký vplyv na jazyky v Európe ako práve gréčtina, ktorá neslúžila len na šírenie myšlienok filozofov, dejepiscov, básnikov, cirkevných otcov, ale bola predovšetkým kultúrnym médiom. Ku kultúre prvých storočí nášho letopočtu a k bohatstvu gréckych ranokresťanských textov pootvára svojou prekladateľskou prácou percipientom na Slovensku dvere aj H. Panczová, autorka *Grécko-slovenského slovníka*, ktorý sa objavil na našom knižnom trhu koncom októbra 2012. Tento slovník starej gréčtiny, ktorý ako prvý zachytáva slovnú zásobu od Homéra až po kresťanských autorov, vyšiel v nakladateľstve Lingea. Obsahuje: „1. úplnú slovnú zásobu Homéra, 2. výber z ostatných básnikov (epikov, lyrikov i dramatikov), Hérodota, prozaikov attického obdobia, vrátane filozofov Platóna a Aristotela, čiastočne aj predsokratikov, 3. slovnú zásobu helenistického obdobia (úplný Nový zákon vrátane textových variantov, čiastočne Septuaginta a ostatní autori tohto obdobia), 4. výber slovnej zásoby rímskeho obdobia, predovšetkým kresťanských spisovateľov (od apoštolských otcov, cez apologetov a veľkých cirkevných otcov, po Jána z Damasku) a 5. niektoré základné teologické pojmy.“ (s. 28). Slovník má rozsah 1 327 strán a obsahuje vyše 32 000 hesiel. Je rozdelený na dve základné časti – úvod (s. 7 – 56) a vlastnú slovníkovú časť (s. 59 – 1 327). V úvode ponúka autorka potenciálnemu používateľovi slovníka možnosť pozrieť sa na gréčtinu v širších súvislostiach, zorientovať sa v dejinách a vo vývojových štádiách gréckeho jazyka, počnúc predgréckym substrátom cez mykénčinu, dialekty, koiné a byzantskú gréčtinu až k modernej gréčtine (s. 9 – 24). Následne ho oboznamuje s postavením gréčtiny na Slovensku (s. 25 – 26), s okolnosťami vzniku slovníka (s. 27) a neopomína ani jeho obsahovú a formálnu stránku (s. 28 – 39). Vzhľadom na adresátov slovníka, ktorými sú prioritne študenti starej gréčtiny, a teda začiatovníci v práci s gréckym jazykom, tu veľmi podrobne a prehľadne vysvetľuje spôsob výberu i stavby slovníkových hesiel, pričom nezabúda upozorniť na systém transkripcie, ktorý zvolila pri vlastných menách (s. 36 – 38). Slovníkovej časti napokon predchádza zoznam použitej literatúry (s. 40 – 42), zoznam autorov, diel a skratiek (s. 43 – 54) a zoznam menej obvyklých znakov používaných v etymologickej časti hesiel (s. 55 – 56).

Slovníkové heslá sú spracované prehľadne, tlačené tučným fontom. Jednotlivé významy heslového slova sú oddelené číselne. Hniezdovanie je obmedzené na minimum. Orientácia v gréckom slovesnom i mennom systéme je vďaka nemalému počtu nepravidelných tvarov neraz komplikovaná, obzvlášť pre začiatovníkov. Z daného dôvodu je určite ústretovým krokom autorky voči recipientom uvádzanie mnohých odvodených slovesných tvarov ako samostatných hesiel s odkazom na základný tvar slovesa (napr. **δῶσω** p. **δίδωμι**; s. 380) či v prípade substantív III. deklinácie uvádzanie tvarov mimo nominatívu, ak sú veľmi odlišné (napr. **ὠτός** p. **οὐς**; s. 1 326). Každé heslo poskytuje okrem základných tvarov a slovenských ekvivalentov (v kurzíve) aj gramatické údaje, výskyt (v okrúhlych zátvorkách) a etymológiu (v hranatých zátvorkách) lexémy. Slovesá sú uvádzané v 1. osobe singuláru indikatívu prezenta aktíva, v prípade deponentných slovies médiopasíva. Neosobné slovesá sú uvádzané v 3. osobe singuláru. Základný tvar slovesa je v heslách doplnený o ostatné slovesné kmene a zvláštne tvary. Slovenské významy majú tvar neurčitku. Pri substantívach sa udáva nominatív, koncovka genitívu a člen, príp. zvláštne tvary;

dvojvýchodné a trojvýchodné adjektíva majú uvedený nominatív maskulína a označenie dvoj-/trojvýchodnosti, komparatív a superlatív, ak majú nepravidelnosti v tvorení, príp. iné zvláštne tvary. Zámená sa uvádzajú v tvare maskulínium – feminínium – neutrum, príp. commune – neutrum. „Vzhľadom na veľký chronologický záber slovníka a na nárečovú diferenciáciu starej gréčtiny“ (s. 33) vymedzuje autorka každé heslo aj z hľadiska výskytu „v rôznych časových obdobiach, štylistických a dialektových vrstvách gréčtiny, príp. u konkrétnych autorov alebo skupín autorov“ (s. 33), napr. δουλειᾶ, ión. -ληίη, koiné aj -λίᾶ ἦ (trag., Hdt., att., koiné) [δοῦλος] 1. otroctvo, otrocký stav, 2. nesloboda, poddanosť, poroba, zotročenosť, závislosť, 3. otročina, robota, 4. služba, 5. služobníctvo, otroci (s. 367). Radenie slovenských ekvivalentov nie je v heslách vyjadrením frekvencie, ale približnej chronológie ich výskytu.

Pri spracúvaní hesiel je autorka dôkladná a snaží sa priblížiť recipientovi grécku lexiku čo najkomplexnejšie. Napriek tomu, že ide o prekladový slovník, poukazuje aj na etymológiu jednotlivých heslových slov. Obzvlášť pri zloženinách ju k tomu viedli i pedagogické dôvody (s. 34) a v slovníku odčleňuje zreteľne odlišiteľné časti pomocou spojovníkov. Ak niektorá časť zloženiny nie je uvedená v slovníku samostatne alebo je nejasná, uvádza menším písmom v hranatej zátvorke jej východisko, napr. βού-κερως 2. (Hdt., trag.) [κέρας] s býčiami/ kravskými rohmi. O autorkinom precíznom prístupe svedčí napríklad aj jeden zo slovenských významov, ktorý zvolila pri hesle βούλευμα, zastaralé slovo *sôvet*: βούλευμα τό (trag., Hdt., att.) [βουλεύω] 1. vôľa, zámer, plán, úmysel, 2. rozvaha, 3. rada, 4. porada, radenie sa, sôvet, 5. uznesenie, 6. náhľad (s. 285).

Panczovej slovníku sa nevyhlo niekoľko drobných chýb (napr. na s. 21 uniklo pozornosti pri záverečnej redakcii chýbajúce *sa* vo vete „V koiné stal dost' obľúbeným...“, či na s. 35 došlo k nesprávnemu rozdeleniu neurčitého zámena *nej-aký*). Tieto malé nedostatky však nijako neuberajú na jeho obsahovej kvalite. *Grécko-slovenský slovník od Homéra po kresťanských autorov* je bezpochyby prínosom do slovenskej lexikografie. Vypĺňa miesto, ktoré bolo doteraz prázdne. Svojím spracovaním, výberom heslára a stavbou hesiel má veľký potenciál stať sa dôležitou súčasťou výbavy študentov starej gréčtiny, súčasne však i dobrou pomôckou pre širšiu odbornú verejnosť.